

De schaduw blijft

Colofon

ISBN: 978 94 6365 919 2

1e druk 2026

© 2026, Kim van Heerde

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

www.elikser.nl

Drukwerk: CSL digitaal B.V.

Vormgeving binnenwerk en omslag: Evelien Veenstra

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

De schaduw blijft

Kim van Heerde

Voor heit

Hoofdstuk 1

Gerard

Gerard wreef de slaap uit zijn ogen en rekte zich uit. Ondanks dat hij aan de achterkant van de woning sliep, kon hij nog de geluiden van de Nieuwmarkt horen. Hij sloeg de deken van zich af, trok dezelfde kleren aan als die hij gisteravond had uitgetrokken en strompelde door de smalle ruimte naar de deur. Hij liep door de slaapkamer van Ida naar de trap aan de voorkant van de woning. Haar kamer was, in tegenstelling tot zijn bezemkast, wel keurig opgeruimd. Zijn onderdak verdiende geen schoonheidsprijs, maar hij had tenminste weer een dak boven zijn hoofd. Het had niet veel gescheeld of hij had de nachten buiten moeten doorbrengen. Dat zou nu in mei geen ramp zijn geweest, maar een paar maanden geleden in de vrieskou van begin maart had hij wel anders gepiept.

Hij kende Ida via een kennis uit Haarlem. Ze hadden elkaar ontmoet op het Centraal Station en waren daarna naar de Nieuwmarkt gelopen om de kamer te bezichtigen. Ze bezat een verdieping in een smal Amsterdams pand, geërfd van familie. Hij vermoedde dat ze de ontmoeting op het station uit voorzichtigheid had voorgesteld, ze wilde eerst zien wat voor vlees ze in de kuip had. De eerste weken had hij zich afgevraagd waarom Ida niet getrouwd was. Ze was een aardige meid en zag er niet verkeerd uit. Hij schatte haar een paar jaar ouder dan zichzelf, net de dertig gepasseerd misschien. Ze was iemand die opging in de massa, een lange

rok, blouse, haar donkerblonde haren strak opgestoken. Na de lange werkdagen in de fabriek zat ze het liefst thuis met haar neus in de boeken of aan de eettafel met een breiwerk. Het leven buiten de deur trok haar niet, misschien was ze daarom nooit iemand tegengekomen. Ze leidde een rustig leven en was op zoek naar een huurder waar ze geen last van zou hebben.

Gerard had zichzelf van zijn beste kant laten zien tijdens hun eerste ontmoeting. Daar hoefde hij overigens geen moeite voor te doen, de goede huurder, de vriendelijke winkelier of de betrouwbare werknemer: het waren rollen die hij om de haverklap aannam om iets voor elkaar te krijgen. Hij lachte bij die gedachte, misschien kon hij na de oorlog wel in het theater aan de slag. Hij had het voor elkaar gekregen om de huurprijs wat naar beneden te onderhandelen, met de belofte dat hij een keurige jongen was en dat ze geen last van hem zou hebben. Een dag later was hij met slechts een weekendtas aan spullen bij haar ingetrokken.

Het eerste keukenkastje dat hij opentrok was leeg, het tweede ook, pas in het derde vond hij een koek en een fles met een bodempje melk. Hij zette de fles aan zijn mond en wachtte net zo lang tot de laatste druppels zijn mond hadden bereikt. Daarna zette hij hem terug op het aanrecht, met de dop ernaast. De koek had zijn beste tijd gekend, hij was droog en oud, maar verjoeg wel het knorrende geluid in zijn maag.

Toen hij zich omdraaide zag hij het briefje op tafel liggen, de bovenkant vastgeklemd onder een oud theeblik. ‘Gerard, voor het einde van de dag betalen of je vliegt eruit’ stond erop geschreven. Hij zuchtte toen hij het las.

De boze toon was inmiddels wel te verwachten; hij had

alleen gehoopt het nog even uit te stellen. Gerard wist donders goed dat hij achterliep met het betalen van de huur. Hij had Ida al eerder beloofd dat hij zou betalen, maar de afgelopen dagen had hij haar bewust gemeden. Dat was gelukkig niet zo ingewikkeld; Ida werkte lange dagen en viel als een blok in slaap zodra ze thuiskwam, waardoor hij makkelijk naar binnen kon glippen zonder opgemerkt te worden.

Het was alweer een paar weken geleden dat hij geld had verdiend. Hij wist niet eens precies hoelang. Zijn vorige werkgever, een groenteboer in Amsterdam-Oost, had hem op straat gegooid omdat ze hem hadden betrapt met twee appels onder zijn jas. Het was die vervelende meid achter de kassa geweest die hem erbij had gelapt. Het was overigens niet de eerste keer dat hij iets van zijn werk meegesmokkeld had. Hij leefde bij het motto ‘koop zelf niet wat de baas u biedt’, maar in dit geval had dat niet goed uitgepakt. Nu moest hij voor de zoveelste keer op zoek naar nieuw werk en dat werd steeds lastiger in deze tijd.

Hij trok zijn jas aan en liep op een drafje de trap af. Misschien lukte het vandaag om een paar centen te verdienen. De zon scheen hem tegemoet toen hij de deur opende – een schrill contrast met de houten balken met prikkeldraad die als omheining van het plein opdoemden. Sinds de oorlog hadden de markthandelaren plaatsgemaakt voor een verzamelplek voor deportaties. In omliggende straten stonden grote borden met daarop ‘Juden Viertel Joodsche Wijk’ en binnen de wijk was het een mengeling van Jodensterren en hakenkruisen. Er was een zwarte sluier over de stad getrokken, de Nieuwmarkt was niet meer wat het was geweest. Hij miste de handelaren, de jaarlijkse kermis, hij

miste het leven zonder spertijd en waarin je op elke straat-hoek een klus kon regelen. De stad was nu al drie jaar bezet, toch herinnerde hij zich als de dag van gisteren hoe het Duitse leger de stad binnenmarcheerde. In het begin probeerde hij zo veel mogelijk op de hoogte te blijven over de bezetting, maar nu vermeed hij het liefst alles wat ermee te maken had.

Gerard liet de Waag achter zich en liep in de richting van het Waterlooplein. Misschien moest hij de stad verlaten en naar het platteland vertrekken. Ergens als knecht op een boerderij werken in ruil voor kost en inwoning, daar was vast meer te eten dan in de stad. Hij had familie in Friesland, misschien kon hij bij hen aankloppen. Maar ze zouden hem vast niet herkennen, zijn oom en tante had hij al niet meer gezien sinds hij een tiener was. Op het land werken was overigens ook niks voor hem, hij had het leven in de stad nodig. De drukte, de bedrijvigheid, de mensen. Hij was een stadsjongen in hart en nieren, op het platteland zou hij wegwijnen.

Hij slalomde om de afzettingen op de Jodenbreestraat en vermeed een groepje kinderen die achter elkaar aan renden. Aan de overkant stonden een paar Duitse soldaten. Hij glimlachte vriendelijk en vervolgde zijn weg. Niemand die hem zou controleren met zijn blonde haar en blauwe ogen, maar bij de Duitsers kon je beter het zekere voor het onzekere nemen.

Met zijn ogen speurde hij de straat af. Waar was nog geld te verdienen deze dagen? Als hij vanavond thuis kwam zonder plan, zou Ida hem vast weer vertellen dat er in de fabriek nog werk genoeg was. Maar hij leefde nog liever op

straat dan dat hij de godganse dag in een gebouw opgesloten was. Hij moest iets zien te vinden waar hij wat onder de mensen kon blijven, waar de dag niet tot op de minuut uitgestippeld was maar de week wat variatie bracht. Hij nam zich voor om eens rond te vragen bij wat mensen die hij kende op het Waterlooplein; misschien kon de schoenmaker een extra paar handen gebruiken? Of anders bij de kruidenier? Hij had zelfs al enige ervaring als schoenmaker, al was dat niet langer dan een paar weken, maar dat hoefde hij er niet bij te vertellen.

Dit keer zou hij toch echt beter zijn best moeten doen om het langer vol te houden. Zijn kwaliteit van werken was het probleem niet, het probleem waren de regels. Hij had er een handje van om altijd de grenzen op te zoeken: hij kwam te laat, probeerde de vervelende klusjes te vermijden, had soms een grote mond. Dat had hij altijd al gehad. Toen hij klein was werd hij zowel op school als thuis de deur uitge-trapt, omdat de volwassenen gek van hem werden. Vroeger was zijn brutaliteit vooral vervelend geweest, nog niet problematisch. Nu hij op eigen benen moest staan, werd het een stuk ingewikkelder.

Hij bedacht zich dat het leven een stuk eenvoudiger zou zijn als hij in een rijk gezin geboren zou zijn, maar zijn ouders hadden alleen armoede gekend. Hij was opgegroeid in een dorp net boven de stad en had geen broers of zussen. Het was de droom van zijn vader om een groot gezin te hebben, maar dat was niet gelukt. Het was vloek en een zegen ineens, met de weinig inkomsten hadden ze nooit een groot gezin kunnen voeden. Zijn ouders kwamen oorspronkelijk uit een gehucht op de grens van Friesland en Drenthe. Zijn

vader had het turfsteken verruild voor de visserij. Misschien waren ze achteraf gezien beter af geweest op het platteland. Daar was het in de oorlog een stuk beter uit te houden, althans dat had hij gehoord.

Zijn tante had het beter voor elkaar, ze was getrouwd met een boer die minstens tien jaar ouder was dan zij. Die had de boerderij van zijn ouders overgenomen en goed geld verdiend in de jaren voor de oorlog. Gerard was er als kleine jongen meermaals op bezoek geweest. Hij herinnerde zich het suikerbrood, de zwart-witte herdershond en de gele narcissen in de tuin. De woonkamer was een stuk luxueuzer dan wat hij van thuis gewend was. Hij was ruim, met grote meubels en een stoel die zo groot was dat hij er bijna in verzoop. In de hoek van de woonkamer stond de prijzenkast van zijn oom, vol met glimmende medailles die hij in zijn jongere jaren had gewonnen met schaatsen. Boven in de kast lag een doosje met een gouden munt waar de grote mensen door gefascineerd waren. Het gouden tientje maakte zijn oom de rijkste man van de familie. ‘Dat krijg je zonder kinderen die je arm eten,’ hoorde hij moeders woorden weergalmen. Bij alleen haar stem trok er al een koude rilling over zijn rug. Zelfs al waren zijn ouders rijk geweest, dan nog zou zijn moeder geen halfje aan hem schenken.

Gerard stond inmiddels tegen de kruidenierswinkel op het Waterlooplein geleund. De zon scheen op zijn gezicht. Hij was op de automatische piloot naar het plein gelopen, zijn gedachten nog steeds bij zijn oom in Friesland. Zijn ogen gleden over de panden aan het plein. De poelier, de kruidenierszaak, de schoenmaker. Hij wist dat hij bij de laatste naar binnen moest, maar hij werd afgeleid door het ge-

luid van voetstappen. Hij keek op en zag een gezicht dat hij herkende. De lichtbruine lokken dansten over haar schouders terwijl ze aan hem voorbij liep. Ondanks haar simpele kleding was ze oogverblindend mooi. De laatste keer dat hij haar had gesproken was zo'n vijf jaar geleden, toen hij nog in Haarlem woonde. Toen was ze ook al een knappe meid geweest, maar dat was niks in vergelijking met nu. Wat was haar naam toch? Marie of Mariette? Iets met een M. Hoe kon hij uitgerekend haar naam zijn vergeten? Hij probeerde het met de eerste drie letters.

‘Hé Mar! Dat ik jou nou hier tegen het lijf loop!’ zei hij met een grijns van oor tot oor.

Geschrokken keek ze op, ze kneep haar ogen even tot spleetjes om hem beter te zien en toen klaarde haar gezicht op. ‘Allemachtig Gerard, dat is lang geleden zeg! Wat doe jij hier?’

‘Ik woon hier. Tenminste, hier om de hoek.’ Met een vaag gebaar wees hij schuin achter zich.

‘Hé?’

‘Je kent me toch. Ik woon overal en nergens, nooit te lang op dezelfde plek, anders gaat het me vervelen.’

Ze schudde lachend haar hoofd.

‘En jij? Wat brengt je op het Waterlooplein?’ vroeg hij om het gesprek van zichzelf af te leiden.

‘Een bezoekje aan de schoenmaker,’ zei ze terwijl ze naar haar voet wees. ‘Ik woon sinds kort een eind verderop aan de Amstel, maar zelfs in de stad sluit de ene na de andere zaak de deuren. De schoenmaker in mijn buurt is sinds een week of twee vertrokken, dus nu moet ik helemaal naar Van der Laan.’

‘Het is hommeles. De straten veranderen iedere week.

Als je een half jaar weggaat, herken je het niet meer,' schudde Gerard zijn hoofd.

'Tja, we moeten het er maar mee doen,' zei ze schouderophalend. 'Maar zeg, wat doe jij allemaal tegenwoordig?'

Hij baalde dat het gesprek weer zo snel terug naar hem gedraaid was. 'Ik eh, ja, nou ja. Ik heb overal wat losse klussen eigenlijk.'

'Nou dan mag je God wel op je knieën danken. M'n broer is vorige week teruggekomen uit Frankrijk, maar het lukt hem niet om werk te vinden en dat terwijl we elke cent goed kunnen gebruiken.'

Ze staaarde even voor zich uit. Vervolgens kantelde ze haar hoofd en keek hem weer aan. Het oogcontact maakte hem wankel op zijn benen. Voor het eerst in zijn leven kon hij geen woorden vinden, hij voelde slechts een schaapachtige lach om zijn mond krullen. Ze verbrak de betovering en keek naar haar kapotte schoen.

'Ik voel me opgelaten om het te vragen, maar kun je m'n broer niet meenemen naar een klus?'

Hij voelde de lach van zijn mond verdwijnen. Dat kreeg hij van die leugens die zijn mond verlieten voordat hij er erg in had. Hij had zelf niet eens een baan, laat staan een klus voor die jongen. Hij verplaatste zijn gewicht van de ene op de andere voet en deed alsof hij hard nadacht om tijd te rekken.

'Het is een flinke knaap, m'n kleine broertje. Heel sterk, een goede aanpakker..,' Ze aarzelde twee seconden. 'En voor de duvel niet bang,' vervolgde ze terwijl ze haar ogen afwendde.

Die laatste woorden verbaasden hem. Wat voor klus had

Margot, hij herinnerde zich plots haar naam, in gedachten voor haar kleine broertje?

Gerard haalde diep adem. 'Ik zal eens nadenken. Laat hem hier maar komen, volgende week, zelfde tijd,' zei hij vastbesloten.

'Ik zal het hem zeggen,' reageerde ze zichtbaar opgelucht.